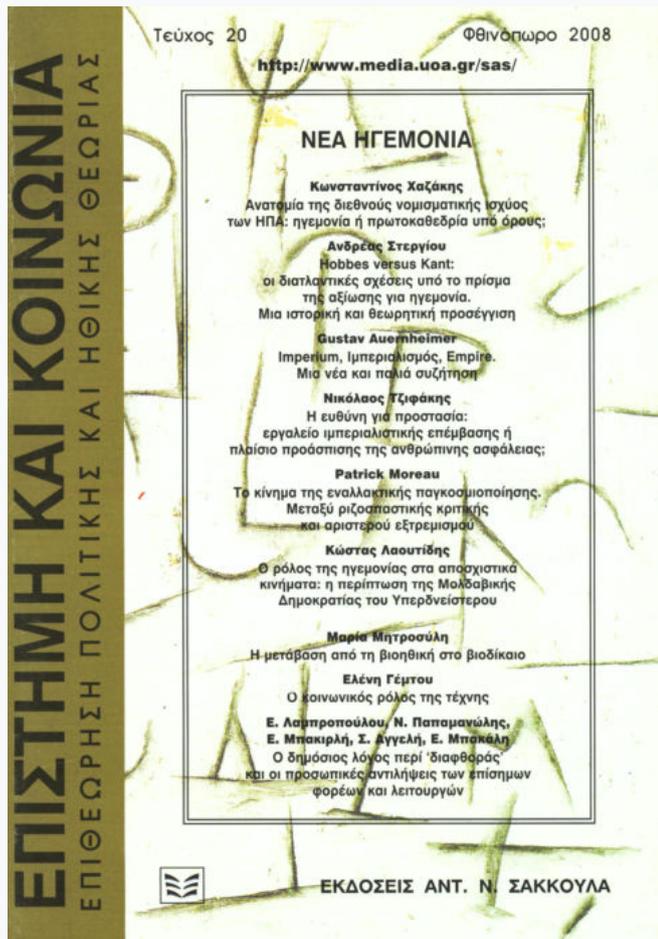

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 20 (2008)

Νέα ηγεμονία

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος (2007), Κράτος και Μεταρρύθμιση στη Σύγχρονη Νότια Ευρώπη: Ελλάδα-Ισπανία-Ιταλία-Πορτογαλία

Σωκράτης Μ. Κονιόρδος

doi: [10.12681/sas.535](https://doi.org/10.12681/sas.535)

Copyright © 2015

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κονιόρδος Σ. Μ. (2015). Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος (2007), Κράτος και Μεταρρύθμιση στη Σύγχρονη Νότια Ευρώπη: Ελλάδα-Ισπανία-Ιταλία-Πορτογαλία. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 20, 302-305. <https://doi.org/10.12681/sas.535>

πολίτη προς την ιδιωτική ενδοσκόπηση, η μετακίνηση των κομμάτων από την ιδεολογική ενάργεια στη 'μέση ασάφεια' και η μεταφορά εξουσιών από τους δημοκρατικούς θεσμούς στην ιδιωτική οικονομία, με προεξάρχοντα τα ΜΜΕ, αποτελούν τρία βασικά παραδείγματα που αποτυπώνουν αυτή τη διαδικασία.

Το πλήθος και η ποιότητα των προσεγγίσεων αυτού του συλλογικού τόμου εξασφαλίζουν στον αναγνώστη την εξοικείωση με πλουραλιστικά αλλά έγκυρα εργαλεία για τον προσανατολισμό του στις τρέχουσες γενικεύσεις περί 'κρίσης'. Κάθε μία από τις ανακοινώσεις, από την ιδιαίτερη επιστημονική της σκοπιά, εντοπίζει μείζονες δυσλειτουργίες της μαζικής δημοκρατίας του σήμερα χωρίς να αναθεματίζει ή να υπαινίσσεται ότι οι παθολογίες της εποχής μας θεραπεύονται με φάρμακα του παρελθόντος. Χωρίς να υιοθετεί έναν σκληρό κανονιστικό λόγο, γεγονός που αποδεικνύει και την ωριμότητα της σύγχρονης ελληνικής συνταγματικής σκέψης στην οποία ανήκουν οι επιμελητές, το έργο μοιάζει να στέλνει ένα σαφές μήνυμα: στις κρίσεις των σύγχρονων δημοκρατιών, ενδεδειγμένη απάντηση δεν είναι κάποια αμφισβήτηση των θεμελίων τους (λαϊκή κυριαρχία, ατομικά δικαιώματα, κοινωνική αλληλεγγύη, κοινοβουλευτικός πλουραλισμός, πολιτική συμμετοχή), είναι μόνον περισσότερη και πιο ουσιαστική δημοκρατία.

Παναγής Παναγιωτόπουλος

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος (2007), *Κράτος και Μεταρρύθμιση στη Σύγχρονη Νότια Ευρώπη: Ελλάδα-Ισπανία-Ιταλία-Πορτογαλία*, εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2007, 222 σελ.

Η σύγκριση των χωρών που κατά σύμβαση ορίζονται ως Νότια Ευρώπη -η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία- είναι ένα εγχείρημα πολύπλευρο, σύνθετο και δαιδαλώδες. Ο λόγος είναι η ετερογένεια που τις χαρακτηρίζει: υπάρχει μία εγγενής δυσχέρεια να αναδειχθεί ο κοινός τόπος προκειμένου να επιχειρηθεί το εγχείρημα της ανακάλυψης της διαφορετικής τροχιάς αυτών των χωρών και, εξίσου σημαντικό, των λόγων που την προκαλούν. Αν η διαφορετική ιστορική πορεία των χωρών της Νότιας Ευρώπης, με όλες τις επιπτώσεις που αυτή ενέχει, αποτελεί τη μία όψη της ετερογένειας, η άλλη είναι η ενσωμάτωσή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυ-

τόχημα αυτό σημαίνει τάση για ομοιογενοποίηση, όχι όμως και με τον ίδιο βηματισμό, όχι με τις ίδιες προτεραιότητες, αντιστάσεις και αντιδράσεις ή με τον ίδιο τρόπο υιοθέτησης των ποικίλων όψεων του ευρωπαϊκού προσανατολισμού και της προσαρμογής σ' αυτόν. Είναι αυτό το εξαιρετικά σύνθετο πεδίο στο οποίο το νέο βιβλίο του Δημήτρη Σωτηρόπουλου έρχεται να συμβάλει. Το επιχειρεί εστιάζοντας στη σχέση ανάμεσα στο κράτος και τις ποικίλες όψεις των διοικητικών μεταρρυθμίσεων που το αφορούν.

Στο βιβλίο του ο συγγραφέας επεκτείνει με γόνιμο τρόπο στον χώρο της κρατικής-διοικητικής οργάνωσης τη διαπίστωση του Ferrera ότι πέραν από τους τρεις 'κόσμους' του κράτους προνοίας, τους οποίους διέκρινε ο Gosta-Andersen, ήτοι αυτόν των σκανδιναβικών χωρών, το αγγλοσαξονικό μοντέλο και αυτόν της Δυτικής Ευρώπης (Γερμανία-Γαλλία) υπάρχει και ένας τέταρτος -ο κόσμος της Νότιας Ευρώπης.

Ο Σωτηρόπουλος υπονοεί την ύπαρξη μίας συγκεκριμένης, για κάθε εξεταζόμενη χώρα, 'εξαρτημένης από τη διαδρομή' [path dependent] τροχιάς. Αυτό σημαίνει ότι έχουν ήδη πραγματοποιηθεί ορισμένες βασικές επιλογές οι οποίες έχουν επιπτώσεις στο πλέγμα των κατοπινών εξελίξεων με την έννοια ότι τις 'κλειδώνουν' [lock-in] σε συγκεκριμένες ατραπούς. Διοχετεύουν δηλαδή την κατεύθυνση των εξελίξεων προς συγκεκριμένα πλαίσια τα οποία και παγιώνουν ενώ την ίδια στιγμή, αποκλείεται το ενδεχόμενο άλλων εναλλακτικών κατευθύνσεων' οι επιλογές αυτού του επιπέδου έρχονται να λειτουργήσουν ως περιοριστικό πλαίσιο που οριοθετεί την ιδεατή ατζέντα των δυνητικών εξελίξεων. Έτσι, για παράδειγμα, η ταυτόχρονη κατάρρευση των δικτατοριών στη Νότια Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του 1970 και η σταθεροποίηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας κλειδώσε τις εξελίξεις στις χώρες αυτές γενικά και στην κρατική οργάνωση ιδιαίτερα και τους έδωσε έναν κοινό παρανομαστή, και αυτό παρά την ετερογένεια και την ποικιλομορφία τους. Σχεδόν εκ παραλλήλου, καθώς αυτά πραγματοποιούνται κατά τρόπο συγκεκριμένο για κάθε χώρα, ενσκήπτει η ευρωπαϊκή εκσυγχρονιστική πρόκληση έναντι της οποίας οι κρατικοί θεσμοί και όσοι τους κατευθύνουν είναι υποχρεωμένοι, από τα πράγματα, να ανταποκριθούν. Ο συγγραφέας ακολουθεί προσέγγιση η οποία προσδιορίζεται ως ιστορικο-θεσμική, απορρίπτοντας -ορθώς κατά τη γνώμη του γράφοντος- την προσέγγιση της 'ορθολογικής επιλογής'.

Αναφορικά με τη διάρθρωση του βιβλίου αυτή συνοπτικά είναι η ακόλουθη: αφητηρία αποτελεί μια εισαγωγή στην οποία αναλύονται οι βασικοί όροι και διευκρινίζεται η προσέγγιση που υιοθετείται. Ακολουθεί η εξέταση των ιστορικών καταβολών αναφορικά με τη διοικητική οργάνωση του κράτους, ενώ ο συγγραφέας συζητά την ορθολογικότητα της οργάνωσης και την αποτελεσματικότητα των κρατικά παρεχόμενων υπηρεσιών. Ο Σωτηρόπουλος προχωρεί στη μορφολογική διατύπωση των βασικών παραμέτρων αυτού που προσδιορίζει ως νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο κρατικού μηχανισμού, σε σύγκριση με δεδομένα άλλων περιοχών της Δυτικής Ευρώπης. Αναζητεί δε τους λόγους διαμόρφωσής του τόσο σε ιστορικο-κοινωνικές καταβολές όσο και στην ανταπόκριση στην πρόκληση του διοικητικού εκσυγχρονισμού που εκδηλώνεται στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Στη συνέχεια, εξετάζεται η πορεία του εκδημοκρατισμού αναφορικά με τον κρατικό μηχανισμό στις υπό μελέτη χώρες, συστηματικά, με χρήση της σύγκρισης και με σταθερό σημείο αναφοράς την πορεία οργάνωσης και στελέχωσης του κρατικού μηχανισμού. Τη σκυτάλη αναλαμβάνει ακολούθως το μεγαλύτερο σε έκταση κεφάλαιο του βιβλίου όπου αναλύονται τόσο για κάθε χώρα όσο και συνολικά οι ποικίλες όψεις της διοικητικής μεταρρύθμισης που ακολούθησε τον πολιτικό εκδημοκρατισμό της Νότιας Ευρώπης. Κατόπιν, επειδή ο συγγραφέας δεν είναι τεχνικός των διοικητικών μεταρρυθμίσεων αλλά ενδελχής μελετητής τους, επικεντρώνεται στη διάσταση του πολιτικού ελέγχου επί της δημόσιας διοίκησης η οποία αποτελεί κομβικό στοιχείο της όλης υπόθεσης των μεταρρυθμίσεων στο κράτος. Το βιβλίο ολοκληρώνει ένα κεφάλαιο συμπερασμάτων, στο οποίο, μεταξύ άλλων, ο Σωτηρόπουλος δηλώνει τη δική του –μετά γνώσης λόγου– άποψη για την εμφάνιση ή τη θετική αξιοποίηση των μεταρρυθμιστικών ευκαιριών, στη λογική της ενεργούς δημιουργίας ατραπών-ευκαιριών [path creation]. Παρατίθενται επίσης εκτεταμένη βιβλιογραφία και χρηστικά ευρετήρια, ονομάτων και θεματικό.

Η μονογραφία του Δημήτρη Σωτηρόπουλου αποτελεί εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, πρωτότυπη και δημιουργική εξέταση ενός σημαντικού ζητήματος με αναλυτικές και πρακτικές επιπτώσεις. Νομίζω, πάντως, πως θα ενισχυόταν περισσότερο από μια ρητή δήλωση ότι χρησιμοποιείται η μέθοδος της πιθανολόγησης αναφορικά με ορισμένες κρίσεις που διατυπώνονται για να δοθεί το στίγμα της ελληνικής πραγματικότητας, κρίσεις κατά τη γνώμη

του γράφοντος συνήθως ορθές και οπωσδήποτε εξαιρετικά ενδιαφέρουσες. Κατά τα λοιπά, η παρουσίαση του υλικού, η χρήση της συγκριτικής μεθόδου, η επιχειρηματολογία, η τεκμηρίωση, καθώς και η εξαγωγή των συμπερασμάτων είναι υποδειγματικά. Το πολυεπίπεδο και πολύσημο αυτό βιβλίο συνιστάται ανεπιφύλακτα σε όσους ενδιαφέρονται για τα ζητήματα που πραγματεύεται.

Σωκράτης Μ. Κονιόρδος

Μανόλης Αγγελίδης, Διονύσης Γράββαρης, Δημήτρης Σακκάς (επιμ.), Κοινωνική θεωρία και πολιτική ευθύνη, Συντροφικό αντιχάρισμα στον Νίκο Πετραλιά, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2008, 772 σελ.

Ένα βιβλίο που φέρνει τον αναγνώστη σε δύσκολη θέση. Το ολιγοσέλιδο προλογικό εγκώμιο του τιμωμένου θέλει να πει την ευγνωμοσύνη των μαθητών για όσα πήραν από τον δάσκαλο, είναι δηλαδή ένας λόγος που από την ίδια του τη δηλωμένη πρόθεση είναι δύσκολο να μην εύρει τον αναγνώστη ευνοϊκό· κι όμως, κατορθώνει να τον αφήσει έκπληκτο όταν, μέσα από ποικίλες μεταβάσεις -διατυπωμένες σε κουραστικά λογοτεχνίστικο ύφος- καταλήγει στο εξής συμπέρασμα, σχετικά με την προνομιακή σχέση του τιμωμένου προς την 'πελώρια συνείδηση' των Grundrisse του Marx:

Με τον ίδιο τρόπο και ο δάσκαλος Νίκος Πετραλιάς, εκτός από τη διδασκαλία του, σε κάθε του συμβουλή, σε κάθε του χειρονομία, σε κάθε του εκδήλωση και συναναστροφή μαζί μας, φανερώνει αδιάψευστα σημάδια αυτής της 'πελώριας συνείδησης'. Και γι' αυτό τον ευχαριστούμε.

Δεν εκφράζεται, λοιπόν, απλώς ως επιστήμονας ή ως δάσκαλος ο τιμωμενος -άλλωστε η απλή επιστήμη ποτέ δεν είναι αδιάψευστη- αλλά με την ίδια του τη ζωή, σε κάθε του χειρονομία, σε κάθε του εκδήλωση, σε κάθε του συμβουλή φέρει την αδιάψευστη μαρτυρία για την εγκυρότητα αυτού για το οποίο μιλάει. Δεν γνωρίζω εάν το έχουν συνειδητοποιήσει οι τρεις συντάκτες του εγκωμίου, αλλά ξεκίνησαν να μιλήσουν για έναν πανεπιστημιακό δάσκαλο και κατέληξαν να μας παρουσιάζουν ένα νέον άγιο, ποιος ξέρει ποιας θρησκείας.

Πώς άγονται οι τρεις συντάκτες σε αυτό το ακατανόητο; Η έκδοση του βιβλίου αυτού δεν είναι δίχως σημασία για τα ακαδημαϊκά μας πράγματα -